Рецензія

доктора юридичних наук, доцента, головного консультанта Інституту законодавства Верховної Ради України Приходько Х.В. на монографію Васильченко О.П. "Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина та його ціннісні виміри в конституційному праві України"

Права людини та фундаментальні критерії визначення їх правової сутності, змісту та обсягу є завжди актуальними питаннями з точки зору дослідження їх онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та інших сторін. Такими критеріями є насамперед принципи прав людини і громадянина. «Принципи» виступають ціннісною основою подальшого розвитку інституту прав людини. З одного боку, – є універсаліями, що сприяють соціальній і правовій ідеалізації людини, нагадуючи при цьому про її природні властивості. З іншого – окреслюють межі її свободи відносно інших людей та виступають доволі прагматичною основою реалізації призначення людини в світі.

Проблема збереження природної «рівності», яка виступає предметом усе більшої повсякденної уваги та наукового розуміння, переосмислення, концептуалізації, набуває більш реалістичних характеристик у порівнянні з рівноправ'ям. «Рівність» і «рівноправ'я» - це онтологічні прояви «природи» та «людини». Їх гармонійне співіснування – це вічне питання. Наука – це один із способів його розв'язання.

Ідея створення паритетних умов функціонування *вільної* людини в умовах сучасного суспільства та її конституційне забезпечення є однією з тих, на втілення якої спрямована книга Оксани Васильченко «Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина та його ціннісні виміри в конституційному праві України» (м. Київ, 2015 рік).

У рецензованій праці пропонується авторське бачення онтологічних форм прояву «рівності» в житті людини та невід'ємній його стороні – правовій сфері. Зокрема, на основі висвітлення теологічних, філософських, політико-правових концепцій «рівності», автор книги робить висновок, що «принцип рівності прав і свобод людини і громадянина – це універсальний правовий принцип, який ґрунтується на ідеях свободи, демократизму, гуманізму, справедливості, знайшов своє визнання і нормативне закріплення в міжнародному праві і на національному рівні багатьох країн, є основоположним принципом правового статусу людини і громадянина і, таким чином, визначає взаємовідносини особи з державою та суспільством, встановлює рівність прав і свобод людини і громадянина та рівність всіх перед законом, виключаючи будь-які привілеї для

© Приходько Х.В.

одних громадян чи обмеження в правах для інших і не допускаючи преференцій у сфері прав і свобод людини і громадянина для будь-яких груп чи соціальних категорій населення» (стор. 131). Виходячи з положень монографії, де висвітлюються морально-етичні аспекти переважно онтологічної рівності з позиції теологічного підходу, наприклад, на сторінках 28-40, категорія рівності виступає концептом щодо інших характеристик людини як природної сутності (істоти). Оскільки інші «легкі» категорії, які «вальсують» на сторінках книги – «свобода» та «справедливість», вже набувають більш суб'єктивних оціночних характеристик і стають «абсолютними» та/або «відносними» (стор. 57-79).

Подальша формалізація автором книги цих ключових категорій – *рівності*, *свободи* та *справедливості*, які в ході дослідження стають фактично предметом співвіднесення та детермінації в системі аксіологічних координат сучасної людини, є складовою кульмінації наукового пошуку оптимальних правових онтологічних форм «рівності» в ході парадигмальних змін національного конституційного права, представлених трикутником «рівноправ'я ← рівність → правова рівність», що складає каркас сучасного принципу рівності прав і свобод. Якщо рівність – це категорія морально-етичного порядку, то завдяки її правовим аналогам вона набуває життя в прагматичній площині. У цьому сенсі представлена робота має як теоретико-методологічну, так і прикладну значущість.

З точки зору подальшого розвитку доктрини та практики прав людини в оновленій концепції сучасного конституційного права, пропонована робота віддзеркалює тенденцію його універсалізації, гуманізації, соціалізації, процесуалізації та інші. Вже в назві роботи рівність як принцип позиціонується як аксіологічна основа подальшої конституціоналізації буття людини, організаційних форм її консолідації. Принцип рівності виступає вихідною в системоутворюючому процесі становлення та утвердження демократичного правового статусу особистості в Україні. З позиції конституціоналізму цей принцип є фундаментальним з огляду на те, що забезпечує зв'язок між природним походженням і соціальним буттям людини, створюючи при цьому умови для реалізації призначення людини в світі серед інших людей. З цього приводу цілком обґрунтованим є положення автора щодо принципу правової рівності на сторінці 137, зокрема, про «рівність прав і свобод людини і громадянина через рівність їх обов'язків», а також гендерну рівність (стор. 143-146), що, по суті, створює умови для *взаємної свободи* та *відносної справедливості* (курсив – Авт.).

Враховуючи тенденції інтернаціоналізації конституційного права (його глобалізацію) та самоорганізації людей (його муніципалізацію) як форму забезпечення індивідуальних та колективних інтересів і потреб, відзначимо авторський доробок щодо обґрунтування підсилення конституційно-правових гарантій принципу рівності прав і свобод іноземців та осіб без громадянства (стор. 318-361), а також виявлення основних напрямів забезпечення принципу рівності прав національних меншин (стор. 423, 424).

Втілення ідеї рівності в концепції новітніх конституційних змін є неможливим поза процесуалізацією дослідження, що здійснена автором через обґрунтування конституційно-правового механізму забезпечення принципу рівності прав і свобод людини і громадянина в Україні. Його визначено як «встановлену Конституцією та законами України, взяту в єдності, внутрішньоврегульовану сукупність правових гарантій нормативного та інституційного характеру, які здійснюють правовий вплив на суспільні відносини щодо правомірної реалізації, охорони та захисту рівноправ'я в Україні».

Отже, викладене вище відтворює логіку та структуру рецензованої праці; сприяє упорядкуванню та оновленню пріоритетів сучасного людського розвитку; поєднує традиційні підходи праворозуміння з утвердженням первинного призначення конституційного права як гарантії природних прав людини. Зважаючи на філософський сенс центральної категорії, яка стала предметом уваги автора – «рівність», а також її первинну схоластичну спрямованість, важко застосовувати оціночні критерії при характеристиці в певному сенсі абсолютних категорій. І незмінним залишається питання, яке доцільно, мабуть, сформулювати як епілог. Воно риторичного змісту: що в основі рівності є абсолютним, а що відносним і залежатиме від багатьох факторів, зокрема суб'єктивних. Здається, що відповідь приховується у визначенні *обґрунтованості* та забезпеченості *достатнього мінімуму*, необхідного *для* відчуття соціальної *рівноваги*.

Зауважимо також на тому, що робота, фактично, ґрунтується на аксіологічному підході дослідження конституційно-правових явищ, що є малодослідженим з позиції методології науки конституційного права, водночас, вбачається нами перспективним і необхідним в ході реалізації суспільством своєрідного тесту щодо оновлення та утвердження його ціннісних установок; вихідних подальшого конституційного розвитку.

Підсумовуючи, слід зазначити, що опублікована книга буде корисною в ході ознайомлення та вивчення конституційної аксіології – сфери учень і знань,

насамперед, про основи конституції та конституціоналізм, а також принципи конституційного права. Опанування теорії прав людини та концепції верховенства права також потребує осмислення та розуміння кожної з категорій, які виступають їх методологічним фундаментом. Зокрема, категорій рівності, рівноправності, правової рівності тощо. Комплексний підхід, застосований автором книги О.П. Васильченко, сприятиме формуванню у читача перспективного бачення на традиційні поняття та знання про конституційне право, його принципи та філософію подальшого розвитку в світогляді сучасної людини.